

COCREATIE ALS DUURZAME ENERGIEBRON VOOR DE TOEKOMST

René Butter & Renske Schamhart

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	7
Cocreatie en de kennisdriehoek	9
Cocreatie als 21ste eeuwse uitdaging voor de HU	11
Multidisciplinaire professionals met impact	13
Het Cocreatie Bloemmodel	17
Drie basisvormen van cocreatie	21
Praktijkgericht onderzoek en cocreatie: een apart stelletje dat speciale aandacht vraagt	29
Cocreatie impliceert boundary crossing	33
Cocreatie als leerproces	35
Cocreatie en innovatievaardigheden	37
Niveaus van cocreatie	41
Cocreatie bevorderende factoren	43
Tot besluit: cocreatie als energiebron	45
Bijlage 1: Empathy maps stakeholders cocreatie	46
Literatuur	50
Lijst van geïnterviewden	51

VOORWOORD

“Hoezo is dit cocreatie? Het is gewoon samen iets moois maken!” We citeren hier Meine Jansma, één van de twee programmamanagers van “solar decathlon”, een cocreatieproject van Hogeschool Utrecht, gemeente, provincie, het rijk, een groot aantal bedrijven en natuurlijk studenten, onderzoekers en docenten. Meine vat hier in een zin samen wat cocreatie in de ideale zin is.

Cocreatie is voor Hogeschool Utrecht een zeer belangrijk uitgangspunt bij de vormgeving van ons onderwijs en ons onderzoek. Zonder cocreatie leiden wij op voorvergangene praktijken, verliezen we het contact met onze studenten en doen wij onderzoek naar irrelevante zaken.

Binnen Hogeschool Utrecht geven we daarom graag vorm aan cocreatie-initiatieven die meerwaarde hebben voor alle partijen die actief zijn op de snijvlakken van onderwijs, onderzoek en praktijk. We ontdekken daarmee waar de winst te halen is, maar ook waar de valkuilen zitten in dit soort innovatieve en creatieve samenwerkingsvormen. Om via cocreatie beter vorm te kunnen geven aan de samenwerking hebben we René Butter en Renske Schamhart gevraagd zich te verdiepen in cocreatie zelf en het begrip te verkennen aan de hand van mooie praktijken op het grensvlak van onderwijs, onderzoek en praktijk. Zij leveren met dit boekje een heldere beschouwing van het begrip cocreatie zelf en een mooi overzicht van inspirerende cocreatie-praktijken waar Hogeschool Utrecht een centrale rol in speelt. Een belangrijke les uit dit boekje willen we graag ook hier benadrukken: Cocreatie gaat niet vanzelf, de voorwaarden moeten gunstig zijn en het vraagt om goed en hard werken. Cocreatie draait daarnaast om initiatief nemen, innovatief denken en creativiteit de kans geven. Dan levert het ook veel energie en mooie praktijken voor onszelf, onze studenten en onze partners op en zijn we “gewoon samen iets moois aan het maken”!

Sander Toby, programmamanager onderwijsinnovatie

Carolien Gelauff-Hanzon, programmamanager Kenniscentrum Sociale Innovatie

INLEIDING

De huidige wereld is volatiel, onzeker, complex en ambigu. Er zijn grote uitdagingen op het gebied van het milieu, de economie, financiële zekerheid en demografische ontwikkelingen als vergrijzing en migratie. De beroepen waarvoor wij onze studenten opleiden bevinden zich midden in deze krachtenvelden en zijn daardoor ook sterk aan verandering onderhevig. Dit heeft zijn weerslag op het hoger beroepsonderwijs. Om relevant te blijven en voldoende impact te behouden is het noodzakelijk om ons onderzoek en ons onderwijs nauw op elkaar af te stemmen en tegelijkertijd continu in te spelen op de steeds wisselende behoeften van onze afnemers, dat wil zeggen de studenten en de praktijk. Creatieve samenwerking tussen alle relevante stakeholders, ofwel cocreatie, is daarvoor essentieel.

Cocreatie is in het algemeen een middel om tot betere dienstverlening te komen. In dit boekje benaderen we het onderwerp echter als een doel op zich. We willen aan studenten, docenten, onderzoekers, professionals en alle andere geïnteresseerden een algemeen inspiratie-document aanbieden ter ondersteuning van het proces van cocreatie. Dit zal hen hopelijk ondersteunen bij het tot stand brengen van succesvolle cocreatieprocessen in hun eigen specifieke context. Dit boekje is niet instruerend of beoordelend bedoeld. Dat zou ook haaks staan op het onderwerp. Wel denken we dat het mogelijk is om een aantal randvoorwaarden te formuleren die het bewerkstelligen van cocreatie vergemakkelijken.

Het C-woord, cocreatie, is een veelgebruikt woord. Je zou het bijna een B-woord, buzzword, kunnen noemen. Het is een vorm van samenwerking waarbij alle deelnemers, individuen, groepen of organisaties, vanuit een gezamenlijke opgave en ieder met een eigen belang, invloed hebben op het proces en het resultaat ervan (Begeer & Van Leke, 2016). Het betreft een open, actief en creatief proces waarbij toegevoegde waarde gecreëerd wordt in samenwerking tussen idee-inbrengers, meedenkers, eindgebruikers en andere belanghebbenden.

Als je dat zo leest snap je meteen waarom het woord C. populair is. Het heeft duidelijk goede connotaties en is in die zin een beetje vergelijkbaar met "wereldvrede". Wie zou daar nu tegen zijn? Als je je ermee verbindt dan ben je, zo lijkt het, automatisch goed bezig. Het doel van dit boekje is zeker om de positieve associaties die verbonden zijn aan C. te behouden. Daarnaast willen we dit brede begrip zodanig ontrafelen dat we er in onze hogeschool concreet handen en voeten aan kunnen geven en er op een positief-kritische wijze verder mee aan de slag kunnen. Dit doen we door C. te beschouwen vanuit een aantal verschillende invalshoeken. Tevens laten we aan de hand van een aantal voorbeelden zien wat er op de HU zoal concreet gebeurt op dit terrein. Dat is best al veel, maar het mag nog meer zijn. Ook geven wij een aantal bij C. belangrijke personae

COCREATIE EN DE KENNISDRIEHOEK

een stem. Het gaat hier om "de student", "de docent", "de lector" en de "praktijkorganisatie". Door onze beschouwingen af te wisselen met concrete casussen en meerstemmige verhalen hopen wij op een driedimensionale wijze recht te doen aan de rijkdom van het onderwerp en zo de lezer te inspireren om vanuit zijn of haar eigen rol en context vaker te cocreëren. Hiertoe geven wij een aantal concrete C. bevorderende tips.

Zoals alle hogescholen, heeft ook Hogeschool Utrecht drie belangrijke stakeholders 1) het onderwijs, 2) de beroepspraktijk en 3) het onderzoek. Om goed te kunnen functioneren moet de hogeschool dan ook onderwijsgerichte, beroepspraktijkgerichte en onderzoekgerichte activiteiten ontplooiën. In het bekende KOP model worden deze activiteiten als een driehoek weergegeven. De relaties tussen kennisproducten, praktijk en onderwijs zijn daarbij steeds tweezijdig. Dit geven we weer in de onderstaande figuur. Zo kan een kennisproduct voortkomen uit de praktijk en kan het ook de praktijk veranderen. Door bij te dragen aan het actualiseren van de kennisbasis van opleidingen kunnen lectoraten ook weer tot nieuwe kennisproducten komen. Door de aanwezigheid van mensen uit de praktijk in kenniskringen kan het werkveld mede bepalen waarop de onderzoekers zich richten. Uiteraard moet het onderwijs ook aansluiten bij de uitdagingen die in de praktijk spelen. Hier valt nog een-en-ander te verbeteren. Onderzoek laat zien dat het onderwijs over deze aansluiting vaak beduidend tevredener is dan de praktijk. De HU streeft ernaar het werken vanuit de cross-over tussen onderzoek, onderwijs en praktijk te versterken. In dit boekje betogen wij dat C. daarbij een sleutelbegrip is.

Uiteraard zullen wij in dit boekje regelmatig stilstaan bij de kennisdriehoek. Daarbij willen wij wel gelijk de vraag oproepen of dit model niet te statisch en te kennisgericht is en in hoeverre het symbool staat voor intern, HU-centraal denken. Je kan je bijvoorbeeld afvragen of er niet andere stakeholders zijn dan de drie die expliciet in het model staan. Een ander punt is fundamenteeler van aard. Het KOP model maakt zichtbaar dat onderwijs, onderzoek en praktijk elkaar raken en zich tot elkaar moeten verhouden. Deze raakvlakken worden gevisualiseerd door verschillende zijden van de driehoek. Het driehoek model leidt ertoe dat het denken (en natuurlijk voelen en handelen) over cocreatie zich concentreert op de zijden van de driehoek en daardoor te veel aan de buitenkant blijft. Ook legt het model door de hoekige structuur te veel nadruk op tweezijdige relaties. Het is de vraag of deze weergave nog steeds past bij de huidige werkelijkheid en, belangrijker nog, of ze de HU helpt bij het adequaat omgaan met de complexe 21ste eeuwse uitdagingen waarmee zij de komende jaren steeds meer geconfronteerd zal worden. Na lezing van het boekje ben je hopelijk goed in staat om hierover je eigen mening te vormen.

Figuur 1: Kennisdriehoek

COCREATIE ALS 21STE EEUWSE UITDAGING VOOR DE HU

Uit de visie 2020 blijkt dat Hogeschool Utrecht (2014) de komende jaren de volgende doelen nastreeft. Deze zijn noodzakelijk om haar dienstverlening op het vlak van onderwijs en onderzoek met voldoende impact te kunnen blijven leveren.

- Adequaar inspelen op een sterk veranderende wereld.
- Meer focus aanbrengen in activiteiten.
- Meer innovatie.
- Bijdragen aan het concurrentievermogen van de regio Utrecht.
- Duurzame relaties met de beroepspraktijk en
- Sterker leiderschap op alle managementniveaus.

Voor het realiseren van deze doelen is het nodig dat alle betrokken partijen intensief samenwerken om creatieve oplossingen op het vlak van onderwijs en onderzoek tot stand te brengen. De HU vertaalt deze doelen op een meer operationeel niveau in een viertal aandachtspunten of ontwerpcriteria voor het onderwijs. Het gaat om Kwaliteit, Onderzoek als kennisbasis, Gepersonaliseerd leren, Didactiek en C. met het beroepenveld.

Bij C. met het beroepenveld streven betrokkenen een aantal doelen na:

- Het onderwijs en het onderzoek sluiten aan bij de meest recente ontwikkelingen in het beroepenveld (welke vragen leven er, welke antwoorden worden gevonden?) en dragen daaraan bij.
- De beroepspraktijk vormt een belangrijk onderdeel van een inspirerende onderwijsleeromgeving onder andere door gastdocentschappen, stages, opdrachtgeverschap en samen van en met elkaar leren.
- Het beroepenveld als structurele partner van de onderwijsinstellingen. Aandachtspunten daarbij zijn instroom en doorstroom van competente medewerkers, onderzoek en ontwikkeling en uitwisseling van medewerkers.

In dit boekje willen wij het thema cocreatie met het beroepenveld verder verkennen. Onze insteek is daarbij breder dan de samenwerking van het onderwijs met de praktijk. We zullen ook kijken naar het onderzoek en naar mogelijk andere belanghebbenden binnen of buiten de hogeschool.

MULTIDISCIPLINAIRE PROFESSIONALS MET IMPACT

In haar strategische onderzoeksagenda 2016-2020 *Onderzoek met impact* geeft ook de Vereniging Hogescholen (2016) aan dat de wereld in een hoog tempo ingrijpend aan het veranderen is:

"De processen van globalisering en regionalisering, van informatisering en technologisering en van informalisering en flexibilisering hebben grote impact op vrijwel alle terreinen van ons leven. Machtsverhoudingen verschuiven en nieuwe manieren van denken en doen dienen zich aan. Het gaat bijvoorbeeld om hoe we werken en leren, hoe we organiseren, hoe we ons verplaatsen en hoe we met voedsel en gezondheid omgaan. Met het onzekere toekomstperspectief door het verdwijnen van klassieke banen en het ontstaan van, voor ons nu nog onbekend, nieuw werk, vragen we steeds meer zelfredzaamheid van de toekomstige professional. Dit soort ondernemerschap (regie over eigen werk en inkomen) vraagt onderzoek naar de 21st century skills".

Uit het bovenstaande citaat kunnen we concluderen dat we naast onderzoek met impact ook behoefte hebben aan professionals met impact die de toegevoegde waarde kunnen leveren die nodig is om met de genoemde uitdagingen om te gaan. Daarbij is multidisciplinaire samenwerking met andersoortige professionals essentieel (Butter & Van Beest, 2017). Om uit te groeien tot multidisciplinaire professionals met impact hebben studenten vier basiscompetenties nodig: 1) zelfinzicht, 2) een onderzoekende houding, 3) een innovatieve houding en 4) een ondernemende houding. Deze competenties zijn niet alleen van belang voor studenten, maar voor iedereen die impact wil hebben. Impact en C. hebben veel met elkaar te maken. C. kan gezien worden als de basis van waaruit innovatieve en multidisciplinaire combinaties van onderzoek, onderwijs en praktijk tot stand komen. Je zou kunnen zeggen dat C. de brandstof is waar Hogeschool Utrecht op draait. Zonder C. zullen wij niet in staat zijn om onderzoek, onderwijs en praktijk zodanig aan elkaar te verbinden dat we op de lange termijn impact kunnen creëren samen met studenten, docenten, onderzoekers, bedrijven en andere stakeholders.

De student

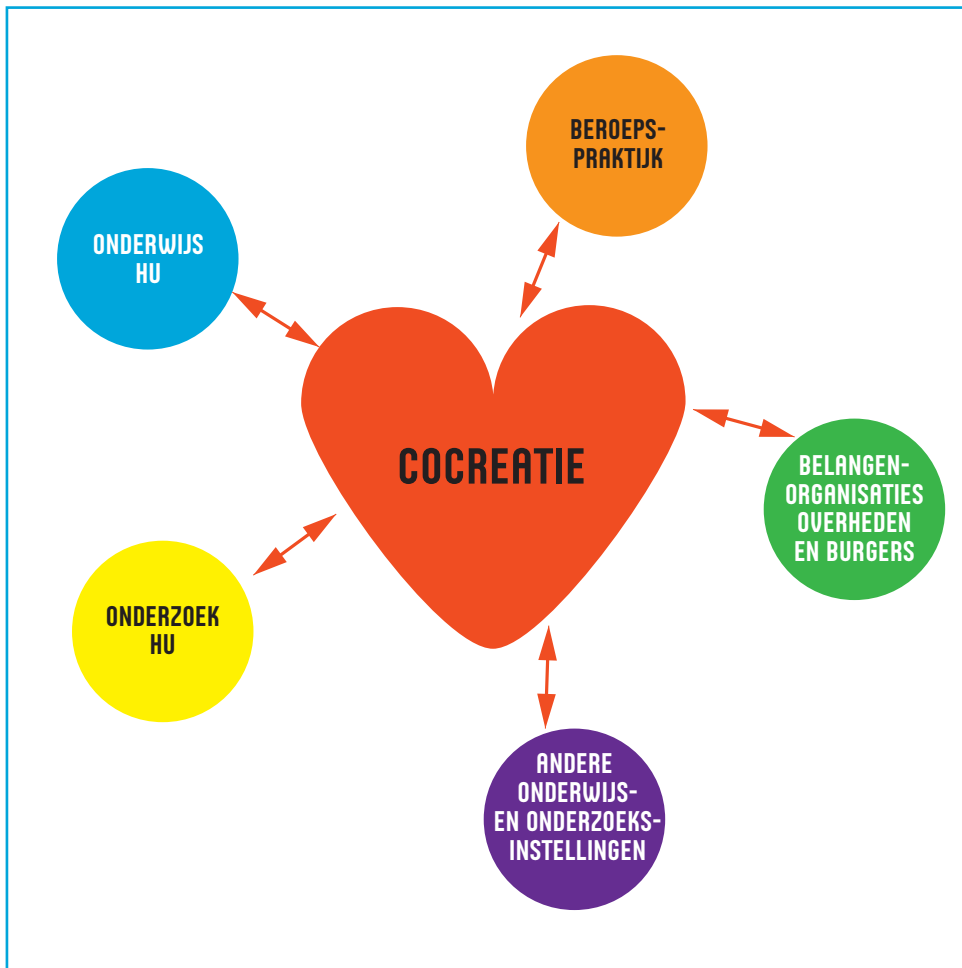
Gaaf om niet alleen binnen de HU, maar ook daarbuiten onderwijs te krijgen. Ik heb nog niet zo'n goed beeld van wat ik allemaal met mijn opleiding kan doen en ben blij om zo de beroepspraktijk beter te leren kennen. Misschien helpt het me ook wel om volgend jaar gemakkelijker een goede stage te vinden. Het moet alleen niet te vaag zijn. Ik houd van duidelijkheid en vind het irritant als ik niet weet wat er precies van me verwacht wordt en waarop ik word beoordeeld. Ik vind het wel leuk en spannend om samen met mijn docenten en het werkveld aan échte verbeteringen te werken. Zo krijg ik een kijkje achter de schermen en leer mijn docenten op een ander manier kennen. Eerst was ik een beetje onzeker en luisterde ik vooral. Er werd veel gezegd waar ik niks van snapte. Al die afkortingen en jargon! Maar nu voel ik me echt serieus genomen en vergeet ik soms dat ik nog maar student ben. Ik vind het ook leuk om studenten van andere opleidingen te ontmoeten. Die kijken echt anders! Net alsof ik daardoor pas goed leer wat mijn eigen vakgebied precies inhoudt.

Pre-honours

Martine Kamp heeft in opdracht van Annelies Riteco, de Honoursregisseur van de HU, en samen met een groot aantal studenten, docenten en mensen uit haar persoonlijke netwerk een HU breed pre-honours programma ontwikkeld. Het stelt studenten in de gelegenheid om zichzelf en hun talenten beter te leren kennen door daadwerkelijk waarde te creëren en maatschappelijke betrokkenheid te tonen. Zowel het ontwerp als de uitvoering vindt in cocreatie plaats. Toen ze zich op de opdracht oriënteerde had ze zelf al veel ideeën maar heeft ze er toch bewust voor gekozen om met mensen van verschillende opleidingen te gaan praten. Zo wilde ze draagvlak creëren en aansluiten bij de verschillende behoeftes en visies op honours binnen de HU. Daarnaast heeft ze gesproken met mensen van andere hogescholen, de Universiteit Utrecht en van Knowmads, een pionier in onderwijs door middel van cocreatie. Na al die gesprekken had ze een zee van informatie. Hoe moest ze die gaan schiften? Ze zocht daarbij een partner met complementaire energie en kwaliteiten die ook een mannelijk rolmodel voor studenten kon zijn. Samen met Niek Grooters en meer dan 15 honoursstudenten van verschillende opleidingen zijn alle ideeën omgezet in een concreet programma. Het was prachtig om te ervaren hoe mooi het contact onderling was in de groep en hoe betrokken, positief kritisch en nieuwsgierig naar elkaars achtergrond iedereen was. Ze waren het snel eens dat het niet te schools moest zijn, er veel vrije ruimte nodig was, maar ook weer niet te veel zodat je als student zou gaan zwemmen. In subgroepen zijn alle onderdelen van het programma concreet uitgewerkt: de invulling van de bijeenkomsten, de concrete projecten voor externe opdrachtgevers, het ontdek-je-talenten-reis-spel, de individuele coaching. Er waren genoeg uitdagingen. Het begeleiden van groepsprocessen en coachen van studenten kost veel tijd. Uiteindelijk zijn er meer dan 50 mensen verbonden: de 32 studenten die het programma nu volgen, 16 coaches (waarvan 8 student en 8 docent), 6 opdrachtgevers, 16 studenten die eerder hebben meegedacht. Het werd steeds maar groter, groter en groter. Hoe houden we overzicht en regie? Hoe meer mensen je betreft hoe meer je moet communiceren. Heb je dezelfde beelden bij bepaalde woorden? Hoe voelt iedereen zich gehoord? Nu ze achteraf met Niek reflecteert op de essentie van cocreatie stellen ze vast dat er continu een spanningsveld is tussen sturen en ruimte geven. Ze gaan continu heen en weer. Het is niet gemakkelijk, maar het lukt als de betrokkenen zich op waarden kunnen verbinden en eenzelfde missie hebben. Ze halen de kleuren van de Caluwé er bij: rood van sociaal, blauw van structuur, groen van leren, geel van politiek en wit van filosofie. Volgens Niek wint rood van blauw: als er verbinding is komt het goed. Maar uiteindelijk zijn alle kleuren nodig om het proces écht te laten slagen. En hoe mooi is dát! Een podium bieden aan zoveel verschillende mensen die wat willen dóen. Zoveel mensen een kans geven om zich te ontwikkelen.

<http://husite.nl/huhonours/hu-breed-pre-honourstraject/>

HET COCREATIE BLOEMMODEL

Figuur 2: Cocreatie Bloemmodel

C. kan worden gedefinieerd als een praktijk waarbij alle relevante stakeholders bij de verschillende fases van de ontwikkeling van producten of diensten worden betrokken. C. wordt vaak aangeduid door andere begrippen als co-design, communities of practice, leerwerkplaatsen, learning labs, broedplaatsen, kennisplatforms en academische werkplaatsen. Bezien vanuit de klassieke KOP driehoek hebben ze met elkaar gemeen dat het gaat om activiteiten op het vlak van onderzoek, onderwijs en praktijk die worden uitgevoerd in nauwe samenwerking tussen vertegenwoordigers van het onderzoek, het onderwijs en de praktijk. Bovenstaande definitie lijkt op papier gemakkelijk. Dat is in de praktijk echter niet het geval. De casussen laten zien dat cocreatie vaak veel toewijding en een lange adem vraagt. Er zijn veel aanwijzingen dat mensen in organisaties een natuurlijke neiging hebben om te denken vanuit de directe belangen van de groep waarvan ze deel uitmaken. Zo zullen docenten geneigd zijn om vanuit het onderwijs te denken en minder vanuit het onderzoek of de praktijk. Onderzoekers vanuit het onderzoek en minder vanuit het onderwijs en de praktijk en praktijkmensen vanuit de praktijk en minder vanuit het onderzoek en het onderwijs. Dat ligt om veel redenen voor de hand, al was het alleen maar omdat de criteria voor succesvol functioneren in deze verschillende verbanden vaak uiteenlopen. Mensen en organisaties laten zich leiden door de criteria waarop ze beoordeeld worden. Als de overheid de politie bijvoorbeeld afrekent op het aantal verkeersboetes zullen veel agenten met name boetes gaan uitschrijven en andere aspecten van hun werk mogelijk meer laten liggen.

Er zijn vele voorbeelden te geven van dit soort perverse effecten van prestatiebesturing in organisaties. Om dit te doorbreken is het belangrijk om je te verplaatsen in het perspectief van de personen met wie je wilt gaan samenwerken. Een concreet hulpmiddel daarbij is het maken van een zogenaamde "empathy map". In de bijlage tref je een aantal voorbeelden van empathy maps aan die je kunnen ondersteunen bij de samenwerking met studenten, docenten, onderzoekers en vertegenwoordigers van het werkveld. Door zijn hoekigheid, statische karakter en interne gerichtheid straalt het driehoek model op het eerste gezicht niet veel empathie uit. We stellen daarom het meer organische Cocreatie Bloemmodel voor. Naast onderwijs, onderzoek en praktijk geven we daarin ook externe partners als andere opleidingsinstituten, waaronder hogescholen, belangenorganisaties en de politiek expliciet een plek. C. vormt de verbinding tussen deze partners. Binnen het bloemmodel functioneer je optimaal als je vanuit het hart van de bloem werkt. Het hart van een bloem richt zich op de zon: daar waar de energie vandaan komt. Tegelijkertijd werk je zo vanuit je eigen kern. Goed zicht hebben op bijvoorbeeld je eigen professionele waarden heb je nodig om je met empathie in anderen te kunnen verplaatsen.

ICT-opleiding voor vluchtelingenstudenten

In 2015 werd Jan Bogerd (voorzitter van College van Bestuur HU) benaderd door HU medewerkers die voorstelden als HU iets te gaan doen voor vluchtelingenstudenten. Voor deze collega's betekende de huidige vluchtelingencrisis een moreel appel om als hogeschool en belangrijke regionale speler in het opleidingsveld in actie te komen en deze mensen een toekomstperspectief te bieden. Ondertussen waren er ook contacten gelegd met AFAS Software. Dit bedrijf was ook geïnteresseerd in een maatwerkopleidingstraject voor deze doelgroep vanwege het te kort aan ICT'ers dat zij ervaren. Bas van der Veldt (CEO AFAS Software) zei het als volgt: "Wij zitten in de ICT-sector te springen om goede mensen en het is zonde om het aanwezige potentieel in de groep statushouders niet te benutten". Op haar beurt heeft de gemeente Utrecht het mogelijk gemaakt dat de studenten met behoud van uitkering aan het traject konden deelnemen.

Het was niet gemakkelijk om dit binnen de bestaande regels en procedures goed te regelen, ook omdat er sprake was van politieke risico's. Bij alle drie de initiatiefnemers was er echter een grote mate van wilskracht en focus om een pilot van de grond te krijgen. De verschillende stakeholders waren vastbesloten om alle uitdagingen die zeker zouden opdoemen naar bevind van zaken op te lossen op basis van een gevoel van zingeving, ondernemerschap en improvisatievermogen. Er is ondertussen een netwerk van ruim 70 mensen bij dit project betrokken en ondanks deze groepsgrootte en de uitdagingen die het realiseren van het traject met zich meebracht zijn er nooit escalaties ontstaan. Aldus is een pre-bachelortraject tot stand gekomen waarin de HU opleidingen op het vlak van Nederlands als Tweede

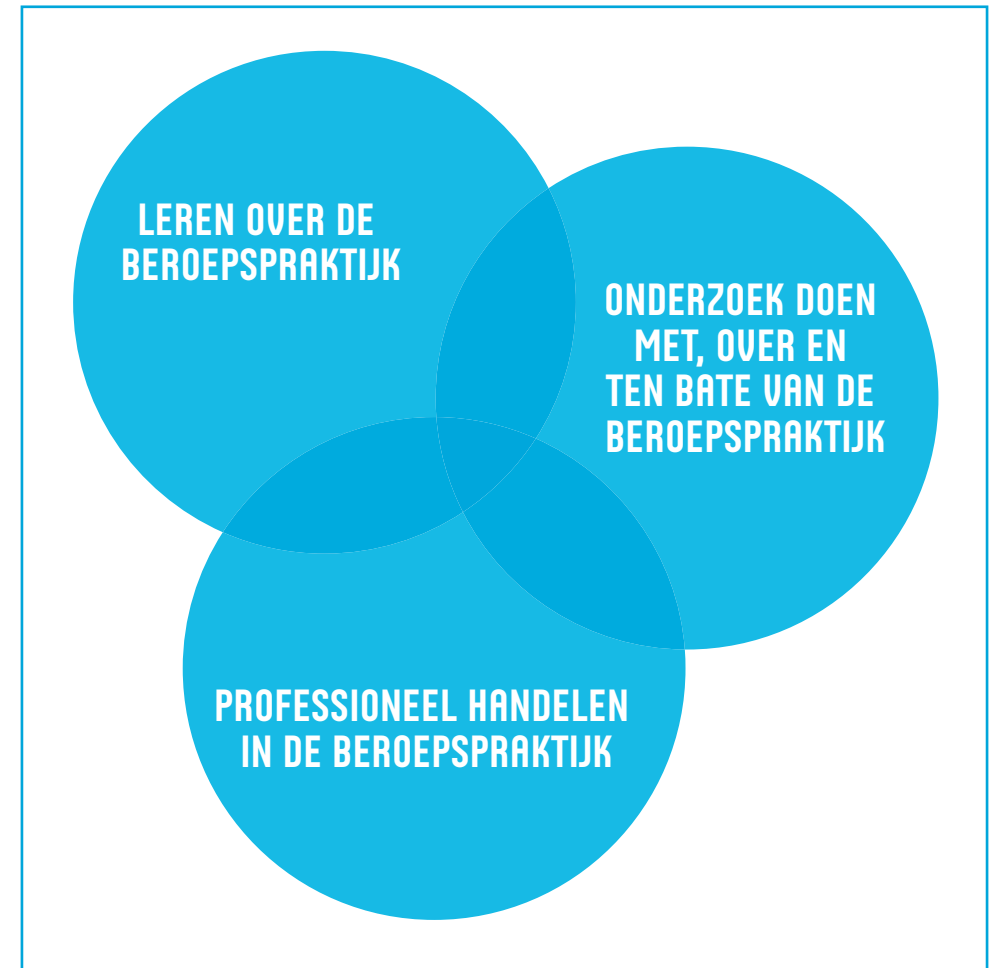
Taal en ICT verzorgt. Daarnaast komen ter voorbereiding op het HBO-onderwijs studievaardigheden, burgerschapsonderwijs en (studie)loopbaanbegeleiding aan bod. Na deze opleiding die zes maanden duurt kunnen de studenten instromen bij een reguliere ICT-opleiding aan de HU en daar een Nederlands diploma halen.

Het traject is er op gericht om mensen voor te bereiden op en te begeleiden naar een baan in de ICT-sector, gebruikmakend van expertise vanuit de ICT-branchevereniging en UAF. AFAS levert materiële ondersteuning op het vlak van laptops en fietsen voor de studenten en biedt daarnaast tevens praktijkonderwijs op de werkvloer aan. De gemeente Utrecht heeft het traject in financiële zin mogelijk gemaakt. Uit de evaluatie van de pilot is gebleken dat de deelnemende studenten sterk gericht waren op het behalen van het staatsexamen NT2. Dat is niet verwonderlijk, want het behalen daarvan is noodzakelijk om naar een reguliere HBO-opleiding te kunnen doorstromen. In samenspraak met de doelgroep is het pre-bachelortraject dan ook uitgebreid naar de duur van een jaar, zodat de deelnemers beter worden voorbereid op het staatsexamen en ook meer tijd hebben voor de andere onderdelen. De pilot is succesvol gebleken en is ondertussen uitgebreid naar doelgroepen van vluchtelingen met een achtergrond in Built Environment en leraar in het voortgezet onderwijs.

<https://www.hu.nl/overdehu/nieuws/Utrechtse-partners-starten-ICT-opleiding-voor-vluchtelingstudenten>

DRIE BASISVORMEN VAN COCREATIE

De krachtigste vormen van C. behelzen een gezamenlijke inbreng vanuit het onderwijs, het onderzoek en de praktijk. De onderstaande figuur laat dat zien.

Figuur 3: drievoudige cocreatie

Daarbij gaat het om drievoudige C. Er zijn daarnaast drie basisvormen van duale C. die we hieronder kort bespreken.

Cocreatie van het onderwijs met het beroepenveld

Het onderwijs sluit aan bij en draagt bij aan de meest recente ontwikkelingen in het beroepenveld. Het is belangrijk om inzicht te hebben in de vragen die leven en in de antwoorden die worden gevonden. De beroepspraktijk is tevens een onderdeel van een inspirerende onderwijsleeromgeving. Dat wordt op dit moment al gerealiseerd door bijvoorbeeld gastdocentschappen van mensen uit het werkveld, stages, opdrachtgever-schap door de praktijk van onderzoek door studenten en vele andere vormen van samen met elkaar leren. Daarnaast speelt het werkveld ook een rol bij toetsing en assessment.

Het beroepenveld is uiteraard al heel lang een structurele partner van de instituten. Belangrijke elementen daarbij zijn instroom en doorstroom van competente medewerkers en uitwisseling van medewerkers. Het beroepenveld ontwerpt het onderwijs samen met de opleidingen. In samenspraak worden de volgende vragen geadresseerd:

- Waartoe leiden we op? Mede bepalen van eindkwalificaties en leeruitkomsten op basis van beroepstaken en kritische beroepssituaties.
- Hoe leiden we op? Mede ontwerpen van onderwijsleeromgevingen.
- Hoe toetsen we? Mede ontwerpen van toetsen. Een deel van de opleiding vindt plaats in de beroepspraktijk door middel van (korte en lange) activiteiten, opdrachten, toetsing op de praktijkrelevantie en praktijkkwaliteit en crossovers tussen studie en beroep.

Om dit op een duurzame wijze te organiseren maken we gebruik van bijvoorbeeld beroepenveldcommissies, raamovereenkomsten en communities of practice rondom inhoudelijk thema's. Het gaat hier om klassieke vormen van samenwerking die zich langs de assen van de driehoek afspelen. Het project Vluchtelingen en ICT laat zien dat het mogelijk is om hierin nog een stap verder te gaan en in C. met de beroepspraktijk onderwijstrajecten te ontwikkelen waarbij complete onderdelen door en bij bedrijven worden verzorgd. De uitdaging is om meer vanuit het hart van het bloemmodel te werken. Uit het voorbeeld van de ShoulderCommunity blijkt bijvoorbeeld dat de peerreview methode die in de community wordt gebruikt en door mensen uit de praktijk en opleiders in cocreatie is ontwikkeld nu ook wordt ingezet in het reguliere bacheloronderwijs. Tevens komen zo nieuwe onderzoeksvragen tot stand.

Shoulder Community

De ShoulderCommunity is in 2013 opgericht door het Instituut voor Bewegingsstudies van Hogeschool Utrecht (HU) in samenwerking met Bergman Clinics, kliniek voor bewegingszorg te Naarden. Deze cocreatie werd ingegeven vanuit de wil, passie en doorzettingskracht van een aantal docenten van de HU en een orthopedisch chirurg van Bergman Clinics om de kwaliteit van zorg voor cliënten met schouderklachten te verbeteren. De ShoulderCommunity richt zich op drie domeinen: onderwijs, onderzoek en de beroepspraktijk (zie figuur 4). Het doel van de ShoulderCommunity is het stimuleren van kenniscirculatie, kenniscreatie en communicatie tussen zorgverleners om het zorgtraject voor de patiënt te optimaliseren. De ShoulderCommunity heeft een community-of-practice (CoP) die bestaat uit een groep zorgverleners die zich bezighoudt met cliënten met schouderproblematiek. De CoP heeft een interprofessionele samenstelling van praktiserende fysiotherapeuten en orthopeden, opleiders van fysiotherapeuten vanuit de HU, bewegingswetenschappers en gezondheidswetenschappers. Doordat deze zorgverleners kennis en expertise op het gebied van de schouder delen komen zij tot nieuwe inzichten en verbeteren zij op die wijze de kwaliteit van zorg. Een van de uitdagingen die spelen binnen dit zorgdomein is dat fysiotherapeuten die in de eerste lijn werkzaam zijn en orthopedisch chirurgen die in het ziekenhuis of in een kliniek werkzaam zijn, niet altijd de mogelijkheden (tijd, ruimte, middelen) hebben om het gehele behandeltraject voor een cliënt optimaal in te richten en af te stemmen. Er bestaat onder hen een duidelijke behoefte-

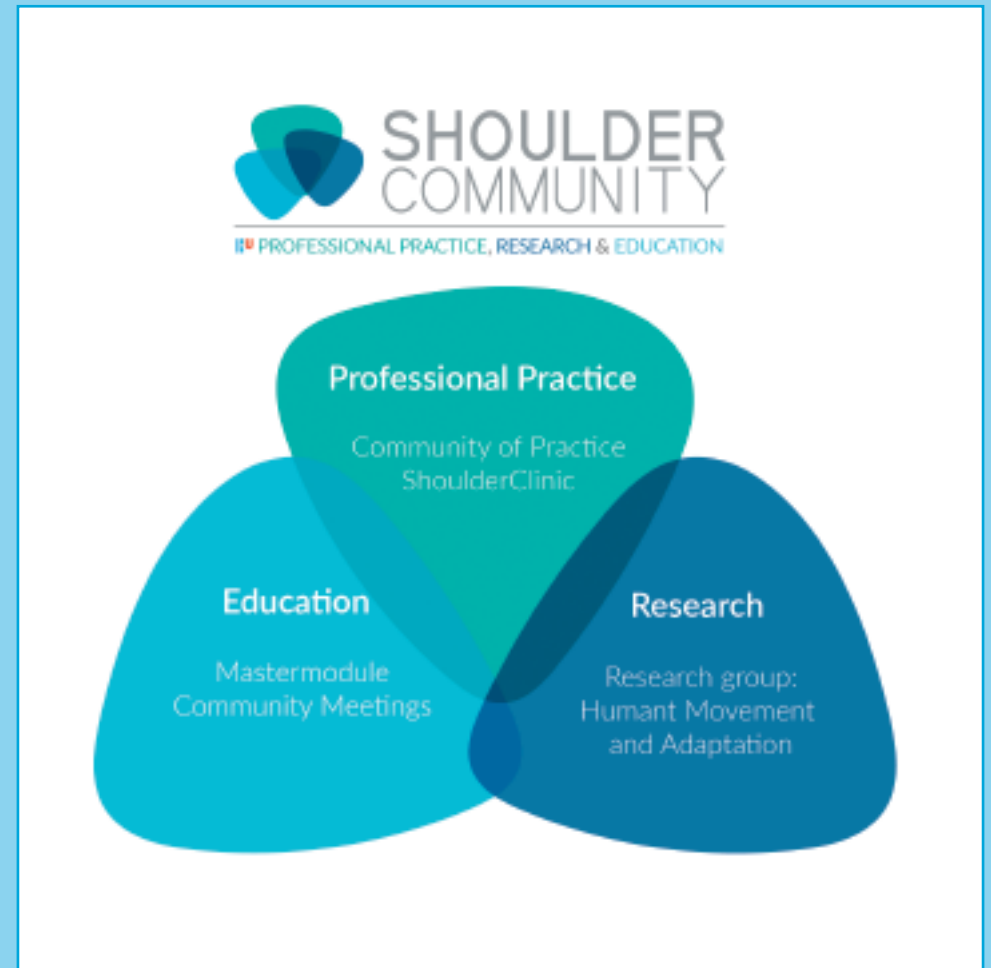

te om de kwaliteit van zorg nog verder te optimaliseren en een gezamenlijke visie te ontwikkelen. Binnen de CoP van de ShoulderCommunity worden deze zorgverleners met elkaar in verbinding gebracht.

In de CoP leren de communityleden van elkaar door op een open wijze de dialoog aan te gaan. In de face-to-face-bijeenkomsten (vijf keer per jaar) op de HU en in een digitale leeromgeving (HUBl) vormen de leervragen van de communityleden de basis van de inhoud die besproken wordt. Dit gebeurt niet op een abstracte, algemene wijze maar aan de hand van concrete leervragen die met elkaar gedeeld worden middels peerreview sessies op basis van videocasüistiek. Fysiotherapeuten kunnen dan bijvoorbeeld meekijken naar het handelen van de chirurg en feedback geven uitgaande van zijn leervraag. Vervolgens kunnen ze gezamenlijk discussiëren over de werkwijze, over de inhoud van de behandeling en welke oefeningen bijvoorbeeld wel of niet geschikt zijn voor de cliënt. Om dit goed te laten verlopen is een veilige leeromgeving van belang, vandaar dat een docent / procesbegeleider vanuit de HU dit begeleidt. De groep wordt zo ondersteund in het creëren en borgen van een veilige leeromgeving waarin de zorgverleners hun leervragen durven te bespreken. En de wijze waarop het proces wordt gemodereerd, zorgt ervoor dat communityleden openstaan voor andermans meningen en argumentatie. Deze peerreviews vinden plaats op een gelijkwaardige, niet hiërarchische manier.

Dit heeft ook nieuwe onderzoeksvragen opgeleverd die binnen de onderzoeksgroep 'Human Movement and Adaptation' verder worden onderzocht. De peerreview methode wordt nu ook als een vernieuwende onderwijsvorm toegepast in het derde jaar van de fysiotherapieopleiding. Om kennis en expertise die ontwikkeld is verder te delen met de beroepspraktijk is er een mastermodule 'Klinisch redeneren bij cliënten met schouderklachten' ontwikkeld. Deze module biedt recente klinische en wetenschappelijke inzichten in beweggedrag bij cliënten met klachten aan schouder. Tevens heeft de peerreviewsystematiek hier ook een plek in gekregen.

De ShoulderCommunity is een innovatief concept dat kenniscirculatie en kenniscreatie interprofessioneel tot stand brengt. Het heeft ertoe geleid dat er open gediscussieerd wordt over het zorgtraject dat een cliënt met schouderklachten doorloopt en er een gezamenlijke visie ontwikkeld wordt.

Figuur 4: ShoulderCommunity

www.shouldercommunity.nl

Cocreatie tussen het onderzoek en het onderwijs

In het algemeen gaat het hierbij om twee varianten. In de eerste plaats kan het onderzoek kennisproducten opleveren die direct relevant zijn voor het onderwijs. Denk hierbij bijvoorbeeld aan leerboeken voor bepaalde opleidingen en het bijdragen aan het ontwerpen van nieuwe opleidingen. Een andere vorm is dat docenten meedraaien als onderzoekers in kenniskringen en zo een brug slaan tussen deze twee werelden. Ook kan het zijn dat onderzoekers en lectoraten zich richten op vraagstukken die in het onderwijs spelen. Bijvoorbeeld op het vlak van zelfsturend leren, blended learning of andere onderwijsinnovaties. Het werken vanuit het hart van het bloemmodel kan versterkt worden wanneer docenten voor een deel ook in de praktijk werkzaam zijn. Vraagsturing kan ook een katalyserende werking hebben. Zo hebben een aantal lectoren bij de Hogeschool Rotterdam sinds enige tijd geen staande organisatie van kenniskringleden meer. Ze moeten steeds in nauwe samenspraak met het onderwijs komen tot projectaanvragen voor vraagstukken die spelen in het onderwijs en daarnaast ook relevant zijn voor de praktijk.

Wij zien daarbij veel mogelijkheden voor cocreatie als onderzoekende onderwijsvorm waarbij mensen uit het werkveld met studenten, onderzoekers, docenten en andere experts uit verschillende disciplines werken aan maatschappelijke uitdagingen. Daaraan zijn een aantal knelpunten verbonden die aandacht behoeven. C. vergt andere competenties dan die waar veel docenten over beschikken en het onderwijs mist vaak de flexibiliteit om deelname van studenten aan projecten van cocreatie te faciliteren (zie ook de casus over het Huis van de Toekomst). Ook kan het voor instituten lastig zijn om met andere instituten samen te werken. Bijvoorbeeld als het gaat om het eigenaarschap en beheer van externe contacten. Daarnaast kan er nog winst geboekt worden door het opzetten van structuren om bijvoorbeeld studenten zodanig mee te laten draaien in lectoraatsonderzoek dat ze er zoveel mogelijk van leren en tegelijkertijd de onderzoekskwaliteit wordt geborgd.

Lectoraat Werken in Justitieel Kader

Anneke Menger, lector Werken in Justitieel kader legt uit dat haar lectoraat in samenspraak met de reclasseringspraktijk is bedacht. Het werkveld levert een deel van de financiering en tevens zitten er praktijkmensen in mijn kenniskring. We hebben samen met twee andere instituten ook een onderwijsconvenant met Reclassering Nederland afgesloten. Daarnaast hebben we samen met een opleiding van de HU, het werkveld en enkele andere hogescholen een minor Werken in Gedwongen Kader ontwikkeld die jaarlijks zo'n 100 studenten trekt. Met het werkveld en drie opleidingen van de HU ontwikkelden we daarna een masteropleiding Forensisch Sociale Professional, waarvan binnenkort de eerste groep afstudeert. Een voorbeeld van onderzoekssamenwerking met de praktijk is de RAAK-PRO subsidie die is verkregen in cocreatie met een groot consortium uit de beroepspraktijk. Het onderzoek richt zich op de samenwerking tussen cliënten en sociale professionals die noodzakelijk is om tot een succesvolle begeleiding te komen. In zekere zin kan je op dit microniveau ook van cocreatie spreken. Bij dit project is een breed regionaal en landelijk werkveld betrokken van reclasseringswerkers, jeugdbeschermers, schuldhulpverleners, arbeidstoeleiders en woonbegeleiders. Daarnaast zijn hierbij drie opleidingen en vier andere lectoraten van de HU betrokken. Ook hebben we samen met het onderwijs gesignaleerd dat het onderzoek voor veel docenten nog te veel een "ver van mijn bed show" is. Dit hebben we aangepakt door een traject voor docent-stagiaires in te richten. Docenten kunnen bij ons lectoraat zonder grote verplichtingen snuffelen aan lectoraatsonderzoek en worden uitgenodigd om de relevantie daarvan voor hun eigen onderwijs te verkennen. Momenteel werken op deze manier 7 docenten mee, die met enthousiasme hun ervaringen hebben vertaald in concreet nieuw onderwijs in verschillende bacheloropleidingen. Op deze wijze willen we van onderop meer draagvlak voor onderzoek in het onderwijs tot stand helpen brengen.

PRAKTIJKGERICHT ONDERZOEK EN COCREATIE: EEN APART STELLETJE DAT SPECIALE AANDACHT VRAAGT

Bij praktijkgericht onderzoek gaat het in de kern om het realiseren van twee doelstellingen. In de eerste plaats moet het onderzoek praktisch relevant zijn, dat wil zeggen dat het praktische waarde heeft voor mensen in de praktijk. Daarnaast dient het onderzoek op een methodologisch grondige wijze verricht te worden (Andriessen, 2014; Butter, 2015). Als het gaat om de methodologische grondigheid dan bedoelen we dat het onderzoek aan een aantal wetenschappelijke eisen moet voldoen. De belangrijkste daarvan zijn dat het onderzoek op een betrouwbare en valide wijze moet worden uitgevoerd. Afhankelijk van het domein kunnen deze aspecten steeds weer anders worden uitgewerkt. Daarom kunnen we er op deze plaats niet uitgebreid op ingaan. In de kern komt het er bij betrouwbaarheid op neer dat de resultaten van het onderzoek een zekere stabiliteit hebben. Ze moeten bijvoorbeeld niet afhankelijk zijn van de opvattingen van één individuele onderzoeker. Bij validiteit gaat het om de uitdaging het onderzoek zo op te zetten dat er daadwerkelijk zinvolle uitspraken kunnen worden gedaan over datgene wat beoogd wordt. Het betreft hier vrij klassieke invullingen van de methodologische begrippen betrouwbaarheid en validiteit die echter in praktijkgericht onderzoek nog steeds van belang zijn. Als je het hebt over C-vormen waarbij studenten actief meedoen aan lectoraatsonderzoek kunnen deze methodologische eisen echter onder druk komen te staan. C. treedt dan in zekere zin op als een bron van verstoring van variabelen die om tegengaatregelen vragen. Anderzijds is het, als je als onderzoeker praktische relevantie tot stand wil brengen, nodig om actief samen te werken met (onderzoekers uit) de praktijk. Praktische relevantie impliceert dus C. De volgende vragen zijn daarbij van belang.

1. Waarom is in dit geval C. (samen met belanghebbenden creëren van werkzame kennis) belangrijk?
2. Welke belanghebbenden moeten betrokken worden in het onderzoek en waarom?
3. Wanneer moeten zij betrokken worden (in welke fase van het onderzoek?) en op welke wijze?
4. Welke methoden, ervaringen, resultaten (voorbeelden uit de praktijk) zijn er?

Daarbij kunnen die belanghebbenden zowel uit de beroepspraktijk als uit de onderwijspraktijk komen. Eén van de doelen van dit soort onderzoek is het gezamenlijk tot stand brengen van kennis. Daarom wordt ook wel gesproken over "kenniscocreatie". Om verschillende partijen op een goede wijze bij het onderzoek te betrekken zijn adequate vormen van dialoog (zie Isaacs, 1993) nodig. Aangezien het accent bij praktijkgericht onderzoek uiteindelijk ligt op het realiseren van verbeteringen in de praktijk is innovatie tevens belangrijk.

Door vanuit een cocreatiebril naar onderzoek te kijken kun je naast de klassieke methodologische eisen aanvullende eisen aan het onderzoek stellen (zie bijv. Anderson & Herr, 1999). Zo toetst de **uitkomstvaliditeit** of er daadwerkelijk een oplossing is gevonden voor het praktijkprobleem dat het startpunt was voor het onderzoek. De **democratische validiteit** richt zich op de kwaliteit van de samenwerking tussen de belanghebbenden in het onderzoek. Bijvoorbeeld door het gebruik van verschillende perspectieven om het praktijkprobleem te beschrijven. **Dialogische validiteit** toetst of de kwaliteit van het onderzoek is versterkt door bijvoorbeeld het kritisch bespreken van het onderzoek met peers. **Katalytische validiteit** richt zich op de vraag of de belanghebbenden een beter beeld hebben gekregen van de werkelijkheid als gevolg van het praktijkonderzoek, en of dit heeft geleid tot transformaties in kennis, vaardigheden, houding of handelen.

Naast C. als methodologisch criterium kan C. kan ook object van onderzoek zijn. Als je onderzoek doet naar de effecten ervan kun je daarvoor de volgende criteria hanteren (Begeer & Van Leke, 2016).

Op de korte termijn leidt C. tot de volgende voordelen.

- Betere besluiten en actiepunten.
- Commitment en energie voor implementaties.
- Nieuwe relaties en meer potentieel voor leren en innovatie.
- Meer vertrouwen.

Op de langere termijn tot:

- Toenemend verandervermogen.
- Schotten tussen onderdelen en functies in het systeem die meer doorlaatbaar zijn.
- Beter anticiperen op toekomstige mogelijkheden; meer mogelijkheden leren zien.

Tot slot onderstrepen we dat C. een integraal onderdeel is van praktijkgericht onderzoek dat naast de klassieke methodologische eisen ook vraagt om alternatieve vormen van validiteit. In de kern borgen deze de kwaliteit van de aan het onderzoek ten grondslag liggende C-processen. C. en praktijkgericht onderzoek vormen een paar apart. Zoals sommige stelletjes die al heel lang samen zijn, zitten ze elkaar deels in de weg en voor een ander deel kunnen ze niet zonder elkaar.

De vertegenwoordiger van het werkveld

Onze organisatie vindt het erg belangrijk om meer met de HU samen te werken en we pleiten daar eigenlijk al jaren voor. We hebben veel te winnen. Studenten brengen een frisse blik mee, docenten hun kennis over theorie en methodisch werken en de kenniscentra de meest recente inzichten. Het is fijn om al tijdens hun studie gemotiveerde studenten te leren kennen. Veel van mijn collega's vinden het leuk om hun vakkennis aan jonge mensen over te dragen en misschien willen ze uiteindelijk wel bij ons komen werken. Alles wat studenten tijdens hun studie over ons werkveld leren hoeven wij ze later niet meer mee te geven. Het is wel belangrijk dat wij genoeg kunnen halen in de samenwerking. Van echte cocreatie kan alleen dan sprake zijn als de betrokken studenten en docenten ons werkveld echt goed kennen, bijvoorbeeld doordat ze er stage hebben gelopen. Onze ervaring is dat veel docenten ver van de praktijk staan. Daarom willen we hen ook nadrukkelijk uitnodigen om praktijkstages bij ons te lopen. Door mee te kijken met ons werk leren docenten de taal van de praktijk en ontdekken ze welke kennis al aanwezig is en wat mist. Ook doen ze ervaringen op waarmee ze hun onderwijs kunnen verrijken.

Cocreatie bestaat voor mij uit vier belangrijke elementen. In de eerste plaats is het essentieel om goed naar mensen uit het onderwijs en de praktijk te luisteren. Vervolgens is het belangrijk om samen met hen op basis van een dialoog belangrijke thema's te benoemen. Deze agenderen we vervolgens expliciet en tenslotte gaan we er met alle betrokkenen proactief concreet mee aan de slag. Het moet natuurlijk wel wat opleveren. We hebben gesignaleerd dat praktijkorganisaties behoefte hebben aan meer structurering vanuit de hogeschool als het gaat om stages en afstudeeropdrachten. Door leerwerkgemeenschappen met een aantal grote praktijkorganisaties tot stand te brengen is het onze ambitie om schaalvoor- delen te realiseren. Hierdoor kunnen we de kwaliteit van afstudeeronderzoeken beter borgen en hebben de praktijkorganisaties een centraal aanspreekpunt, wat zij als aangenaam ervaren. Ook voor ons als professionele onderzoekers en voor het onderwijs heeft dit grote meerwaarde. Tenslotte neem ik deel aan een strategische kennistafel om samen met een aantal andere lectoren, directeuren van instituten en grote externe stakeholders het werkveld in kaart te brengen, lange termijn trends te analyseren en met elkaar na te gaan welk onderwijs en onderzoek er nodig zijn.

COCREATIE IMPLICEERT BOUNDARY CROSSING

Boundary crossing (zie Bakker, Zitter, Beusaert & De Bruin, 2016) gaat over de inspanningen die mensen leveren om continuïteit tussen praktijken te waarborgen of te herstellen. Redenerend vanuit de bekende KOP driehoek zou dit betekenen dat mensen uit de beroepspraktijk, de onderwijspraktijk en de onderzoekspraktijk structureel samenwerken om toegevoegde waarde te creëren die voor alle drie de praktijken tegelijkertijd relevant is. Belangrijke begrippen in dat verband zijn grensinteractie, grensgangers en grensobjecten.

Bij grensinteractie gaat het om de activiteiten (inclusief communicatie en samenwerken) tussen mensen uit verschillende praktijken. Een voorbeeld op de grens tussen onderwijs en praktijk is het overleg dat docenten en stagebegeleiders voeren. Bij grensgangers gaat het om mensen die in verschillende praktijken deelnemen en elementen van de ene praktijk in de andere inbrengen. Een voorbeeld hiervan is een onderzoeker in een lectoraat die tevens inhoudelijk onderwijs verzorgt in een bacheloropleiding. De rol van grensganger is niet gemakkelijk. Deze mensen betreden terreinen die hen niet altijd volledig bekend zijn en waarvoor ze mogelijk niet altijd volledig gekwalificeerd zijn. Dit vraagt om speciale competenties en wellicht ook persoonlijkheidskenmerken.

Grensobjecten zijn dingen die in verschillende praktijken gebruikt worden en in elk van die praktijken een functie vervullen (niet per se dezelfde functie). Daarnaast kun je C. zien als een specifieke vorm van grensinteractie die gericht is op het tot stand brengen van een product of een dienst. Naast werken vanuit de specifieke context op basis van dialoog zijn voor optimale C. ook management- en organisatieaspecten als vraagsturing, doorzettingsmacht en prestatiebeoordeling van belang. Bovendien vraagt C. om een zekere mate van vrije ruimte die nodig is om met andere stakeholders in interactie te kunnen treden en samen met hen te zoeken naar toegevoegde waarde. De verschillende voorbeelden van C. werpen hier meer licht op.

Er zijn veel raakvlakken tussen C. en boundary crossing. De in de definitie van C. genoemde producten of diensten kunnen gezien worden als grensobjecten. Grensgangers worden niet expliciet vermeld in de definitie van C. Het is echter goed voorstelbaar dat deze mensen een belangrijke faciliterende rol in C-processen leveren omdat zij als een soort menselijke octopussen met twee of meer fictieve benen in verschillende werelden staan.

COCREATIE ALS LEERPROCES

Bij boundary crossing zijn vier leermechanismen van belang (Bakker et al., 2016). Het gaat om identificatie, coördinatie, reflectie en transformatie. Bij identificatie gaat het om het inzicht hoe verschillende praktijken zich van elkaar onderscheiden of hoe een individu zich verhoudt tot verschillende praktijken. Bij coördinatie om de inzet van nieuwe of bestaande middelen en procedures om effectieve afstemming tussen praktijken mogelijk te maken. Bij reflectie gaat het om het verwoorden van een eigen perspectief of het innemen van dat van anderen. Transformatie duidt op de vorming van nieuwe praktijken.

Deze leerprocessen zijn evenzeer van belang voor C. Door te identificeren waar de verschillen en dus ook overeenkomsten tussen onderzoek, onderwijs en praktijk in specifieke contexten liggen kun je kansen ontdekken om toegevoegde waarde te creëren. Om het draagvlak dat nodig is om daarmee aan te slag te gaan tot stand te brengen is reflectie nodig. Dat wil zeggen het bepalen van je eigen perspectief en het je verplaatsen in het perspectief van de ander. Door coördinatie kunnen mensen en middelen worden gekoppeld om op de kansen te reageren. Transformatie is uiteindelijk nodig om innovatieve oplossingen tot stand te brengen die zoveel mogelijk recht doen aan specifieke uitdagingen.

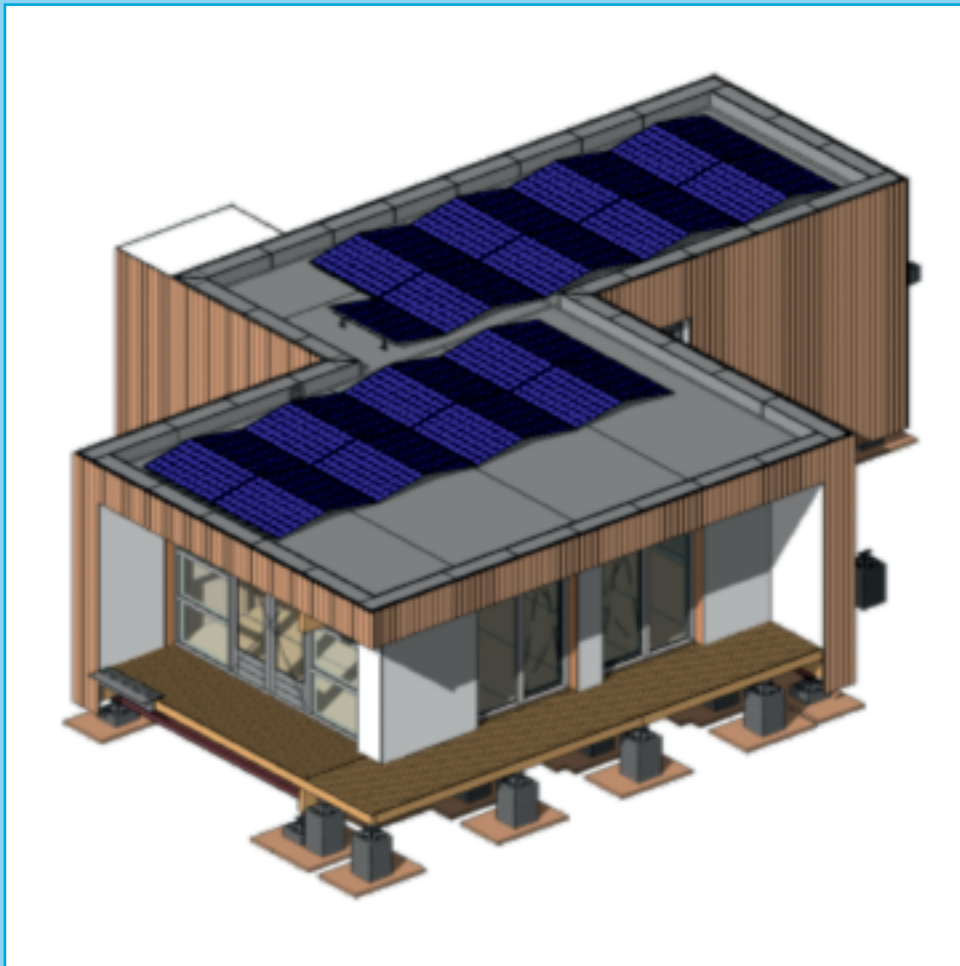
Cocreatie met studenten en met het werkveld is vooral erg leuk! Je weet van te voren nooit precies wat je kunt verwachten en iedereen leert ervan. Het is wel een hele puzzel om alle partijen op één lijn te krijgen want iedereen heeft natuurlijk zijn eigen agenda en iedereen is tegelijkertijd op een bepaalde manier buiten zijn comfortzone. Zo moet ik oppassen om niet te veel regie te willen houden over het proces. Ik ben en blijf een echte docent, maar moet nu meer coachen en faciliteren. Ik ben op dit moment betrokken bij verschillende activiteiten die je cocreatie zou kunnen noemen. Op basis van kennis die ik heb opgedaan in een onderzoek voor het lectoraat word ik nog steeds regelmatig door het werkveld gevraagd om een contractactiviteit uit te voeren. Zo begeleid ik nu een team dat ik ook intervisie aanbied. Daar krijg ik alle dilemma's te horen waar de professionals tegenaan lopen en die verwerk ik meteen in de cursussen voor bachelorstudenten. Bij de intervisiebijeenkomsten zit ook een onderzoeker van het kenniscentrum en een student die als afstudeeropdracht de dilemma's en oplossingen van de professionals in kaart brengt. Een collega van me gaat nog veel verder in cocreatie. Zij ontwerpt haar cursussen samen met studenten en met vertegenwoordigers van het werkveld. Ik vraag me dan af waar ze daarvoor de tijd vandaan haalt, maar volgens haar betaalt de tijdsinvestering zich ruimschoots terug omdat het uitvoeren van het onderwijs vervolgens bijna vanzelf gaat. Een andere collega, een leraaropleider, doet een mooi project met behulp van de methodiek "lessonstudy" die uit Japan is komen overwaaien. Samen met een aantal leraren van verschillende scholen in de provincie Utrecht ontwerpt hij een ideale les. Wanneer één van de leraren deze les uitvoert zijn de anderen daarbij aanwezig om de leerlingen te observeren. Op basis daarvan wordt de les geëvalueerd en bijgesteld waarna één van de andere leraren de les uitvoert. Dit wordt een paar keer herhaald. Het leuke is dat er niet alleen over die ene les geleerd wordt, maar ook veel eromheen: hoe andere leraren werken, hoe andere scholen er uit zien, hoe het klaslokaal is ingedeeld. Hij zegt dat hij er altijd veel energie van krijgt.

COCREATIE EN INNOVATIEVAARDIGHEDEN

Het realiseren van transformaties vraagt om innovatievaardigheden. Deze innovatievaardigheden zijn daarmee een belangrijk onderdeel van C. Binnen het Europese onderzoeksproject FINCODA (Framework for Innovation Competency Development and Assessment: <https://www.fincoda.eu/>) werkt de HU samen met haar vier partners van het Consortium on Applied Research in Professional Education (CARPE) en een aantal bedrijven in C. aan het ontwikkelen van een assessmenttool. Deze maakt het mogelijk om innovatievaardigheden van zowel studenten als medewerkers van organisaties op een betrouwbare en valide wijze in kaart te brengen (zie Van Beest & Butter, 2015). De tool ondersteunt zowel het onderwijs als de praktijk bij het detecteren en ontwikkelen van innovators en is daarmee een goed voorbeeld van een boundary object. Binnen FINCODA worden de volgende innovatievaardigheden onderscheiden:

- Creativiteit: het vermogen om buiten bestaande ideeën, regels, patronen en verbanden om te denken. Genereren of aannemen van betekenisvolle alternatieven, ideeën, producten of diensten onafhankelijk van de praktische toepasbaarheid en toekomstige toegevoegde waarde.
- Kritisch denken: het vermogen om vanuit een bepaald belang de voor- en nadelen te analyseren en evalueren en de risico's in te schatten.
- Initiatief: het vermogen om te beïnvloeden en beslissingen te nemen die momentum creëren en creatieve mensen beïnvloeden en de acties te ondernemen die nodig zijn om ideeën te operationaliseren en te implementeren.
- Teamwerk: het vermogen om met anderen effectief samen te werken in een groep.
- Netwerken: het vermogen om belanghebbenden van buiten het team te betrekken.

Deze innovatiecompetenties zijn als gezegd ook relevant voor C. Als je door middel van C. waarde wil creëren is het nodig om samen met alle relevante partijen in teamverband tot creatieve oplossingen voor problemen of kansen te komen. Daarbij is het essentieel om met beide voeten op de grond te blijven staan en kritisch aandacht te besteden aan de haalbaarheid. Het is tenslotte belangrijk om op een ondernemende wijze initiatief te nemen, je nek uit te steken en ook in bredere verbanden te netwerken en lobbyen voor je ideeën. Kortom, de overlap tussen C. en innovatie is groot, wat op zich weer een voorbeeld van conceptuele boundary crossing is.

Het huis van de toekomst

Huis van de toekomst

“Hoezo is dit cocreatie? Het is gewoon samen iets moois maken!” aldus Meine Jansma, één van de twee programma managers van “Solar Decathlon”. Een groep studenten van de HU kwalificeert zich voor de finale van de Solar Decathlon Challenge in 2017 en wordt uitgedaagd om een huis op zonne-energie te ontwerpen en dit op ware grootte te bouwen. Deze toonaangevende internationale competitie, georganiseerd door het U.S. Department of Energy, stelt niet alleen eisen op het gebied van technologie en duurzaamheid, maar ook op het gebied van gezondheid en comfort van de bewoner, communicatie en marktpotentieel. De opdracht is concreet, inspirerend en betekenisvol en raakt het hart van de missie van de HU. Het project is gestart vanuit het Institute of Engineering and Design en het Instituut Gebouwde Omgeving en inmiddels zijn er meer dan 60 studenten uit ruim 12 instituten bij betrokken. Daarnaast doen er docenten, lectoren en medewerkers van HU diensten mee en een groot aantal bedrijven die het project steunen in de vorm van expertise, materiaal en cash. Iedereen leert, en de bedrijven zien het daarnaast als vorm van maatschappelijke betrokkenheid dat hen exposure geeft, hun netwerk vergroot en in de gelegenheid stelt om talentvolle jonge professionals te spotten. Ook de gemeente Utrecht, de provincie en het rijk verstrekken subsidies. Het mooie van het project is dat de studenten aan het roer staan: zowel de projectleider als de projectcontroller zijn student en er zit een student in de stuurgroep. Een grote uitdaging is om de kadans van het project synchroon te laten lopen met de kadans van het onderwijs. Studenten doen bijvoorbeeld mee in het kader van een stage, minor of afstuderen. Maar wat als de student is afgestudeerd maar de taak is nog niet klaar? Of als de student opeens veel meer uren nodig heeft dan is voorzien? Opleidingen zijn niet allemaal voldoende flexibel om participatie van studenten in een dergelijk project gemakkelijk mogelijk te maken en niet alle docenten hebben het ondernemerschap en de competenties die nodig zijn om studenten in zo’n project te coachen. Eén van de succesfactoren is het brede draagvlak en de steun van het CvB. Het project maakt onderdeel uit van het expertisecentrum Smart Sustainable Cities van het kenniscentrum Gezond en Duurzaam Leven. Dit expertisecentrum is zelf óók een vorm C. Het is een platform waarin bedrijfsleven, kennisinstellingen en Hogeschool Utrecht samen onderzoek doen en innovaties tot stand brengen gericht op het realiseren van slimme, gezonde en duurzame steden.

<http://campusblog.nl/2017/03/de-geheimen-van-het-huis-van-de-toekomst/>

NIVEAUS VAN COCREATIE

In het onderzoekonderwijs maken we onderscheid tussen bachelor, master en PhD-niveau. Andriessen (2014) en Butter (2015) laten zien dat je, als het gaat om de praktische relevantie en methodische grondigheid, lagere eisen stelt aan onderzoek op bachelor niveau dan aan onderzoek op master en PhD niveau. Zo'n soort hiërarchie is ook bij cocreatie goed voorstelbaar. Bachelorstudenten kunnen bijvoorbeeld in cocreatie met docenten, bewoners en professionals van een wijkteam een traject organiseren om de leefbaarheid in een wijk te verbeteren. Masterstudenten kunnen bijvoorbeeld in cocreatie met lectoraten, het beroepenveld en andere kennisinstituten buiten de HU het wijkgericht werken zélf verbeteren. PhD studenten kunnen zich bijvoorbeeld richten op het innoveren van cocreatie als methode.

COCREATIE BEVORDERENDE FACTOREN

Op basis van onze algemene beschouwingen en de best practices die we hebben laten zien denken wij dat de volgende aspecten van belang zijn om een C-cultuur te bevorderen. Omdat C. mensenwerk is, slaan we de plank waarschijnlijk niet ver mis als we nu al stellen dat voor succesvolle C. naast andere bevorderende factoren ook een "C-attitude" nodig is. C. vraagt om een continue open houding en de bereidheid om met mensen die heel anders dan jijzelf kunnen kijken naar de wereld, of zelfs naar jouw werk, in gesprek te gaan en samen te kijken waar mogelijkheden liggen om tot pragmatische win-win situaties te komen. Het gaat hier niet alleen om individuele competenties, maar ook om organisatiefactoren, waaronder stijlen van leidinggeven en andere randvoorwaardelijke aspecten. Voor zover het om individuele competenties gaat, is het overigens teveel gevraagd om van jezelf te verwachten dat je overal goed in bent. Hieronder vermelden wij een aantal C. bevorderende factoren en splitsen we ze uit naar het individuele niveau, het teamniveau en het niveau van de organisatie. Aangezien deze aspecten nogal met elkaar kunnen samenhangen is deze indeling echter soms wat arbitrair.

Individueel niveau

- Goed beeld van je eigen sterke punten en minder sterke punten als persoon.
- Goed beeld van je eigen professie en van de raakvlakken met andere professies.
- Conceptuele vaardigheden en overzichtsvermogen.
- Een grensganger of boundary crosser willen zijn.
- Inzicht in de relatie tussen onderwijs, onderzoek en praktijk.
- Onderzoekende en lerende houding.
- Empathie.
- Omgaan met onzekerheid.
- Innovatiecompetenties (creativiteit, kritisch denken, initiatief, teamwerken, en netwerken).
- Kennis en ervaring opdoen met ontwerptechnieken en andere methoden en technieken van cocreatie.
- Organisatiesensitiviteit.
- Ondernemerschap.

Management van onderwijs en onderzoek

- Aansturen en coachen op cocreatievaardigheden.
- Stimuleren van job crafting: mensen ruimte geven om deels hun eigen werk in te vullen.
- Stimuleren van boundary crossing.
- Ruimte geven aan zingeving en creativiteit.
- Tot stand brengen van een positieve foutencultuur.

- Prestatiebeoordeling op basis van flexibele en kwalitatieve criteria.
- Inzicht in geldstromen en beschikbare fondsen.
- Dialoog op basis van vertrouwen.
- Besluitvaardigheid, doelgerichtheid en resultaatgericht werken (ook in vergaderingen).
- Opzetten van structuren om cocreatie te faciliteren.

Instituutsniveau en HU-breed

- Vraagsturing.
- Flexibilisering van het onderwijs.
- Investeren in deskundigheidsbevordering van docenten in vaardigheden op het vlak van cocreatie.
- Open ruimte en aansturing van onderop.
- Investeren in praktijkgericht onderwijs met reële praktijkuitdagingen en bijvoorbeeld innovatiepedagogiek.
- Studenten onderwijzen in cocreatie als methode.
- Politiek-bestuurlijk inzicht.
- Investeren in strategische allianties en ecosystemen met andere organisaties.
- Financiering van boundary cross stages.

TOT BESLUIT: COCREATIE ALS ENERGIEBRON

In dit boekje hebben we langs een aantal invalshoeken naar C. gekeken. Tevens hebben we een aantal inspirerende vormen van C. die de afgelopen tijd binnen de HU zijn gerealiseerd de revue laten passeren. C. is een complex onderwerp dat zich niet gemakkelijk laat vangen in schema's en stappenplannen. Het gaat maar voor een deel om methodisch werken en voor een groter deel om kansen zien en er zo op reageren dat contextueel maatwerk tot stand komt. En daarmee duurzame overlevingswaarde. Met wat slagen om de arm kan je betogen dat C. evolutionaire trekjes heeft. Net als in de natuur kun je van te voren nauwelijks voorspellen welke nieuwe, adaptieve samenwerkingsvormen tot stand komen en welke stappen precies gezet moeten worden om ze te bereiken.

Achteraf kun je vaak wel begrijpen dat nieuwe vormen van samenwerking zijn ontstaan, waar hun meerwaarde precies in zit en reconstrueren hoe ze zijn ontstaan. Dat wil echter nog niet zeggen dat je ze had kunnen plannen en er via een lineair stappenplan naar toe had kunnen werken. Tegelijkertijd is C. ook niet iets dat vanzelf uit de vrije ruimte opborelt. Het vergt visie, ondernemerschap, gericht doorpakken, besluitvaardigheid en focus.

Zoals de voorbeelden laten zien, lijkt C. tot stand te komen op plekken waar de noodzaak tot verandering en de voor verandering benodigde resources op een natuurlijke, vanzelfsprekende wijze samenkomen. De verschillende belanghebbenden zetten deze resources in om het beste uit zichzelf en elkaar te halen en komen zo tot creatieve oplossingen voor concrete en actuele vraagstukken. Net als innovatie begint C. bij jezelf, maar kan je het tegelijkertijd niet alleen doen. Je hebt er ook je collega's en de organisatie bij nodig. Daarnaast kan jij als professional of student weer medebepalen hoe de organisatie eruit ziet, zodat de beschikbare energie zo vrij en effectief mogelijk kan stromen. We hopen daarom dat jij en je C-partners binnen en buiten Hogeschool Utrecht met veel plezier en daadkracht vanuit het hart van de cocreatiebloem aan de slag blijven gaan om ons onderwijs, onderzoek en onze impact in de praktijk continu te vergroten.

BIJLAGE 1: EMPATHY MAPS STAKEHOLDERS

COCREATIE

Cocreatie als vorm van samenwerking tussen werkveld, student, docent en onderzoeker, gericht op innovatie van het werkveld.

De student

Wat is het primaire belang van de student?

- Met zo min mogelijk moeite mijn diploma halen
- Inspirerend onderwijs

Wat "hoort" de student als je hem uitnodigt om te cocreëren met het werkveld en docenten?

- Wat is dit nu weer?
- Leuk, wat nieuws!
- Leuk, het is "in het echt"!
- Leuk, het heeft directe betekenis, het doet er toe wat ik doe!

Wat denkt en voelt hij er bij? Waar is hij bang voor?

- Wat is precies mijn opdracht?
- Wat moet ik precies doen om mijn studiepunten te halen?
- Waarop word ik beoordeeld?
- Als het me maar niet te veel tijd gaat kosten

Welk probleem kan hij er mee oplossen? Wat kan het hem brengen?

- Kennis over de beroepspraktijk
- Concrete beelden over waar de beroepspraktijk tegenaan loopt
- Actuele kennis
- Contacten in werkveld ten behoeve van stage en latere baan

Wat speelt nog meer een rol? Wat beïnvloedt hem?

- Tijdgebrek

Wat gaat hij zeggen en doen?

- Ik doe pas mee als mij duidelijk is wat ik moet doen

Let op, je hebt verschillende type studenten. Het hangt erg van het type student af of deze onderwijsvorm aanspreekt. Intrinsieke motivatie; leerstijl.

De vertegenwoordiger van het werkveld

Cocreatie als vorm van samenwerking tussen werkveld, student, docent en onderzoeker, gericht op innovatie van het werkveld.

Wat is het primaire belang van het werkveld?

- Effectieve beroepsuitoefening;
- Leuk werk

Wat "hoort" de werkveldvertegenwoordiger als je hem uitnodigt om te cocreëren?

- Wat is dat nu weer? Oh... meer samenwerken met de HU

Wat denkt en voelt hij er bij? Waar is hij bang voor?

- He, he, eindelijk zoekt de HU meer contact met ons
- Leuk om mijn vakkennis over te dragen aan jongere generatie
- Leuk samen te werken met jonge generatie en mensen met frisse blik (docenten/onderzoekers)
- Wat heb ik concreet te winnen?
- Heb ik er wel tijd voor? Wordt dit door mijn leidinggevende gefaciliteerd?
- Gaat dit wel iets concreets opleveren?

Welk probleem kan hij er mee oplossen? Wat kan het hem brengen?

- Innovatie ten behoeve van effectieve beroepsuitoefening; oplossing van problemen (Research & Development)
- Instroom goede beginnende beroepsbeoefenaren (werving en selectie; vroegtijdige kennismaking met goede studenten, hoe beter ze zijn opgeleid hoe minder ik hoef te investeren in bijscholing)
- Deskundigheidsbevordering en doorstroming van beroepsbeoefenaren (leven lang leren)
- Frisse buitenstaandersblik (van onderzoeker, docent, student)

Wat speelt nog meer een rol? Wat beïnvloedt hem?

- Met welke andere organisaties doen ze zaken?
- Hoe komen ze aan goede medewerkers?

Wat gaat hij zeggen en doen?

- Ik heb er wel veel behoefte aan dat de HU onze samenwerking goed regelt. Studentonderzoek moet goed begeleid worden en er moet 1 aanspreekpunt binnen de HU zijn.

Ook hier weer grote verschillen tussen sectoren en werkgevers. Voor sommigen is cocreatie een bekend begrip (technische hoek), voor anderen niet. Grote organisaties hebben middelen om projecten te faciliteren die niet direct declarabel zijn, kleine organisaties vaak niet. Denk ook aan co-creatie met kennisinstituten.

De docent

Cocreatie als vorm van samenwerking tussen werkveld, student, docent en onderzoeker gericht op innovatie van het werkveld.

Wat is het primaire belang van de docent?

- Goed onderwijs geven
- Vakmanschap/kennis overdragen
- Leuk werk

Wat "hoort" de docent als je hem uitnodigt om te cocreëren met het werkveld, onderzoekers en studenten?

- Oh leuk, wat nieuws of.... oh jee, weer wat nieuws, wat hebben ze nu weer bedacht...
- Wat wordt precies bedoeld en van mij verwacht?

Wat denkt en voelt hij er bij? Waar is hij bang voor?

- Leuk, eindelijk gaan we structureel met het werkveld samenwerken
- Ik kan bijleren op het vlak van onderzoek
- Leuk, ik kan 'buiten spelen', weg uit de naar binnen gerichte HU
- Weer iets erbij, gaat er ook iets van mijn takenpakket af? Hoe kan ik dingen handig combineren?
- Krijg ik er uren voor op mijn TP?

Welk probleem kan hij er mee oplossen? Wat kan het hem brengen?

- Actualisatie van zijn kennis
- Contacten in het werkveld
- Leuk, afwisselend werk

Wat speelt nog meer een rol? Wat beïnvloedt hem?

- Werkdrukbeleving
- Hoe helpt het me met mijn verdere carrière binnen de HU?

Wat gaat hij zeggen en doen?

- Ik doe alleen mee als ik er uren voor krijg
- Laat mij maar gewoon lesgeven.

De onderzoeker

Cocreatie als vorm van samenwerking tussen werkveld, student, docent en onderzoeker gericht op innovatie van het werkveld.

Wat is het primaire belang van de onderzoeker?

- Goed onderzoek verrichten
- Publiceren

- Congressen bezoeken

Wat "hoort" de onderzoeker als je hem uitnodigt om te cocreëren met het werkveld en studenten?

- Oh leuk, wat nieuws of.... oh jee, weer wat nieuws, wat hebben ze nu weer bedacht...
- Wat wordt precies bedoeld en van mij verwacht?

Wat denkt en voelt hij er bij? Waar is hij bang voor?

- Door nog meer met het werkveld samen te werken kan ik de relevantie van mijn onderzoek vergroten
- Ik kan bijleren op het vlak van het onderwijs
- Leuk, ik kan praten met studenten en docenten
- Shit, zo kan ik minder artikelen publiceren!
- Weer iets erbij, gaat er ook iets van mijn takenpakket af? Hoe kan ik dingen handig combineren?
- Die studenten zijn totaal niet in mijn onderzoek geïnteresseerd, ik zie er tegen op...

Welk probleem kan hij er mee oplossen? Wat kan het hem brengen?

- Daadwerkelijk toegepast krijgen van het onderzoek
- Inspiratie voor nieuwe onderzoeksvragen
- Contacten in het werkveld
- Beter inzicht in het proces van vraagarticulatie en daardoor betere SIA-RAAK aanvragen kunnen schrijven

Wat speelt nog meer een rol? Wat beïnvloedt hem?

- Status
- Hoe kijken universitaire onderzoekers tegen me aan?
- Hoe helpt het me met mijn verdere onderzoeksliepbaan binnen de HU?
- Laat mij maar gewoon mijn ding doen en bijvoorbeeld data analyseren...

LITERATUUR

Anderson, G., Herr, K., 1999. The New Paradigm Wars: Is There Room for Rigorous Practitioner Knowledge in Schools and Universities? *Educational Researcher*, 28(5), pp. 12-21.

Andriessen, D. (2014). Praktisch relevant en methodisch grondig?: dimensies van onderzoek in het hbo. Openbare les 10 april 2014 lectoraat methodologie van praktijkgericht onderzoek. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Bakker, A., Zitter, I. Beusaert, S. & De Bruijn, E. (Eds.) Tussen opleiding en beroepspraktijk: het potentieel van boundary crossing. Assen: Koninklijke Van Gorkum.

Begeer, H. & Van Leke, L. (2016). Cocreatie is...: 13 mythen ontkracht. Leuven: LannooCampus.

Butter, R. (2015). Praktische relevantie en methodische grondigheid als kerncompetenties voor de professionalisering van praktijkgericht onderzoek. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 33(1), 6-19.

Butter, R. P. & Van Beest, W. (2017). Pleidooi voor innovatiepedagogiek: onderzoek is belangrijk, maar niet genoeg. *Thema hoger onderwijs*, 1, 81-87.

Hogeschool Utrecht (2014). Hogeschool Utrecht in 2020. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Isaacs, w. N. (1993). Taking Flight: Dialogue, Collective Thinking, and Organizational Learning. *Organizational Dynamics*; Autumn 93, Vol. 22 Issue 2, p24-39.

Van Beest, W. & Butter, R. P. (2015). Hoe herkent u innovators in uw organisatie? *Management Development Winter 2015*, p. 14-19.

Vereniging Hogescholen (2016). Onderzoek met impact. Strategische onderzoeksagenda hbo 2016-2025. Den Haag: Vereniging Hogescholen.

LIJST VAN GEÏNTERVIEWDEN

Sander Toby, Dorien Ginsel, Frans Spierings, Jan Bogerd, Stijn Bollinger, Wichert Duyvendak, Ineke van den Berg, Anneke Menger, Theo van den Bogaart, Martine Kamp, Hanke Drop, Marco van Stralen. Henri Kiers.

